

El llarg camí vers la llibertat

Suplement del Quadern núm. 167 de CiJ - (n. 203) - Abril, 2010
R. de Llúria, 13, 08010 Barcelona - tel. 93 317 23 38, fax 93 317 10 94
info@fespinal.com - www.fespinal.com

Tenia fam..., era foraster..., estava malalt..., era a la presó.... (Mt 25, 35-36). Aquest fragment de l'evangeli és una de les fonts experiencials de la Fe que construeix la Justícia i que tant sentit dóna a allò que vivim i fem cada dia a Loiolaetxea¹.

Des d'aquesta experiència intensa, i moltes vegades amenaçada per la realitat quotidiana, intentarem transcriure al paper allò que sentim, vivim i reflexionem. No esperem l'aprovació de totes les persones que pugueu llegir-ho, sinó només apropar-vos a les més de 76.000 persones privades de llibertat a tot l'Estat espanyol.

1. Marc social penitenciari

El que avui vivim a les presons té el seu origen legal el febrer del 1996, quan s'aprova la reforma del Reglament Penitenciari i, abans, la del Codi Penal, i s'introdueix un element molt important a efectes de temps real de compliment de les condemnes: augmenta la quantia de la condemna en molts delictes i se suprimeixen les redempcions

de penes per treball. Aquesta orientació restrictiva es manté avui amb l'acord implícit dels dos principals partits.

Això s'agreuja amb l'increment de les penes relacionades amb el maltractament en l'àmbit familiar i la violència de gènere, i també amb les relacionades amb la seguretat vial. La realitat desborda totes les previsions. No és possible oferir tractament adequat a totes les persones penades i per altra part se'ls exigeix la realització d'un programa terapèutic per poder accedir al tercer grau o llibertat condicional...

Les més de 18.000 persones recloses en situació preventiva estan privades de qual-sevol mesura rehabilitadora. Per raons logístiques i de manca d'espai es produeixen trasllats a centres penitenciaris allunyats del seu entorn social i familiar. I, finalment, augmenta el nombre de persones immigrants a les quals s'aplica la presó preventiva com a resposta a la seva situació de manca d'arrelament i recursos (domicili fix, ingressos econòmics, suport social).

	1997	2000	2003	2006	2009
Preventius	9.050	9.055	12.276	15.948	27.138
Condemnats	26.848	36.049	43.820	48.073	49.310
Total	35.898	45.104	56.096	64.021	76.488

Font: Instituciones Penitenciarias, Ministerio del Interior, Gobierno de España.

Tenint en compte tot això, no és estrany que aquest any passat, 2009, es visqués a les presons una situació de saturació inaudita. El percentatge de persones empresonades ha superat el dels països europeus que ens envolten i això tot i tenir uns índex de delinqüència més baixos. No consta que hi hagi una avaluació, un estudi seriós d'aquesta situació: s'abusa de la presó preventiva, s'allarguen les condemnes, es redueix el personal de l'àrea de tractament i assistencial. Hi ha només declaracions esporàdiques sobre la necessitat de reduir el nombre de presos, però sembla que l'aposta per construir noves macropresons es manté.

2. Marc d'experiències vitals

Les persones privades de llibertat són persones de carn i ossos, persones amb històries i amb història. Amb pares i mares, o parella o fills. Per això és bo que escoltem directament aquells que han sofert la presó i, entre ells, els qui han descobert alternatives a la presó concebuda només com a càstig. Altres persones encara ho estan intentant i, altres, van esgotar les seves forces i van morir pel camí.

Sóc Ali, tinc 35 anys, sóc àrab musulmà i porto a Euskadi una mica més de cinc anys. La presó ha marcat clarament la meua vida. Em van agafar a Melilla i em van condemnar per la responsabilitat civil d'una baralla que no sabia que havia de pagar, curios oi? Vaig passar dos anys llargs a la presó, bé, a les presons: Melilla, Màlaga, Jaén, Cadis, Badajoz, Salamanca, Madrid, fins acabar a Galícia. Encara ara no entenc

per què tants canvis. La condemna no era molt llarga, però a mi se'm va fer eterna. Vaig començar amb 27 anys i vaig acabar amb 29. Pel fet de ser immigrant sense papers no tenia cap dret. A dins havia de demanar o posar-me a vendre *merda* per poder sobreviure. No tenia ningú, no tenia roba, ni diners per poder trucar, per poder comunicar-me amb algú. La solitud era el pitjor, estava sempre amb gent, als patis, als *chabolos*... però estava sol.

La presó va suposar una gran aturada en la meua vida. Quan vaig sortir vaig decidir provar sort i ja que a Galícia les coses no estaven massa bé, vaig venir al País Basc. En un menjador social vaig conèixer una persona que em va parlar de Loiolaetxea i d'aquesta paraula, *reinserció*. Vaig viure a casa i em vaig formar en soldadura, sóc ara un bon soldador. Em van oferir contracte de treball en una empresa i, encara que sabia que això dels papers era difícil, no em vaig imaginar que ho fos tant. He donat molt: temps, esforç, fins i tot la meua fe, i tot això, per a què? Perquè em diguin des d'Estrangeria que no sóc bona persona i que no puc treballar, tot i que he demostrat que vull viure una altra vida, que vull viure bé?

Sóc Alba, i tinc 53 anys. La presó no va ser res de l'altre món, perquè l'infern ja el tenia fora. La presó no va estar malament: ningú em maltractava, ningú m'insultava. Estant amb el meu marit jo només vivia coses dolentes; un dia vaig sortir de permís per Nadal i l'Any Nou. Anava a passar-lo a casa de la meua cunyada, però el meu marit em va obligar a anar a casa de la seva ger-

mana. Després de discutir, em vaig enfadar tant que vaig agafar un taxi i me'n vaig tornar a Martutene, dos dies abans d'acabar el permís. La funcionaria no em deixava entrar i vaig escriure en una instància que per motius familiars no volia continuar fora. A l'endemà em va trucar l'assistenta social, i em va buscar aquesta casa, Loiolaetxea.

Si no m'arribava a dur aquí, avui no estaria com estic, no m'hagués atrevit a buscar treball ni moltes altres coses. Viure en llibertat amb i com la resta de la gent em va ajudar moltíssim en tot: a buscar treball, a cercar amics i amigues, a atrevir-me a fer coses a les quals abans tenia molta por. Sóc una altra persona, sóc la persona que volia ser.

Sóc Pepe, tinc 40 anys. El món de les gresques de nit, de la dependència de la heroïna, la cocaïna i de tota classe de drogues sempre t'acaba duent a la presó. És molt dura l'experiència: t'allunyes dels teus ésser estimats, has de dir-los el que hi ha, començar de zero. És la vida d'un que es trenca, amb tota la desconfiança que això genera en un mateix i en tot el que l'envolta. Em feia molta por entrar; no t'ho pots ni imaginar. Abans no havia sentit mai una cosa semblant. Una gran ansietat que voldries apaivagar amb alguna cosa. Totes les converses són al voltant de coses negatives; no hi ha res positiu. Tot són històries passades amb les drogues... acabes agafant fàstic a tot de tant escoltar sempre el mateix.

També hi ha les pastilles. Els metges te'n donen moltes, i no estan ben receptades. Crec que et donen molts medicaments perquè no sentis el que hi ha a dins. Els metges saben el que hi ha, i saben que no desitges sentir això. Hi he estat prop de tres anys: mes i mig en segon grau i dos anys i vuit mesos en tercer grau, gairebé tres anys treballant a l'economat. Jo creia que sortiria d'allà amb una mica de diners, però per culpa d'una llei que ha sortit no tinc dret a l'atur fins que no se'm doni la

condicional. Si no hi hagués cases com aquesta (Loiolaetxea), es tornaria a repetir la mateixa història. És molt difícil trobar un amic o algú que et vulgui donar suport, que t'avalii.

Vaig començar a venir a Loiolaetxea per la treballadora social que intuïa que no sortiria d'allí. Em van venir a visitar i vaig començar a anar a la casa. Aquesta casa m'ha ajudat en tot: amb la meua família, amb mi, amb els amics... però sobretot amb mi. Ara sóc feliç veient la televisió, i amb unes crispetes, un cafè i amics ja estic tranquil.

3. Marc d'alternatives a la presó

Molts grups socials, també a Loiolaetxea, per convenciment i experiència, estem a favor de les alternatives a la presó. Creiem que és bo fer-nos algunes preguntes per veure com solucionar les ruptures entre les persones en aquesta societat.

– *Com solucionar els danys que ens fem els uns als altres?* La resposta que avui acostumem a donar és “pagant el que fem a la presó”, però per sort hi ha moltes altres possibilitats. És sempre un judici la millor manera o es pot anar impulsant la mediació reparadora entre persones les persones víctimes i aquelles que els han fet mal?

– *I si qui tingués la desgràcia d'anar a la presó fos jo mateix?* Ningú està eximit de caure en una situació així. Si jo experimentés la desgràcia de patir un atur de llarga durada, una ruptura de les meves relacions primàries de parella/família, una pèrdua d'ingressos, una malaltia mental... *Quina institució, ja sigui la presó o d'altres, m'agradaria trobar per poder refer la meua vida i no enfonsar-me encara més?*

– Si les persones recluses han de tornar a la societat, *com volem que tornin?* Recuperades o en la mateixa situació amb què van entrar? Més persones a la presó no ga-

ranteix en el futur una societat més segura, més cohesionada o més equitativa.

– *Són molt més cares les mesures alternatives a les mesures de presó?* Aplicar a totes les persones dins les macropresons el mateix estàndard de seguretat (el més car) sense que n'hi hagi necessitat és una inversió malbaratadora. Les mesures de compliment alternatiu són més barates i molt més eficaces i segures a mitjà i llarg termini que el compliment en un centre penitenciari.

– *Hi ha alternatives reals a la presó?* N'hi ha moltíssimes i totes aprovades al nostre ordenament. Per citar-ne algunes: els pisos tutelats per a permisos de segon i tercer grau; els compliments alternatius per a toxicòmans; els centres tutelats per a dones (tenint en compte també les mares amb fills menors de tres anys); els centres per a persones preses amb problemes de salut mental i malalties cròniques; els treballs en benefici de la comunitat, etc. A més a més, moltes vegades les víctimes poden ser molt millor reparades a través d'aquest tipus de compliment.

4. Concloent: Gure etxera datorrena, bere txean dago (Qui arriba a casa nostra està a casa seva)

El nostre desig, i el de tants col·lectius i comunitats, és crear alternatives a la presó.

Propostes on el sofriment de les persones, disminueixi. On puguem estar junts, trobar noves oportunitats, nous camins per on poder canalitzar els fracassos, les vides trencades, els desarrelaments... On puguem recuperar la dignitat, el reconeixement social, la fe en un mateix.

On millor que en el ritme social diari per reconduir els delictes, reconèixer els límits i les dificultats? No existeixen dos societats sinó una de sola que comparteix fracassos i èxits. Això és el que vivim a Loiolaetxea i que, sent una utopia, mobilitza cada dia la nostra espiritualitat i el nostre compromís. Espiritualitats i compromisos diversos que corresponen a diverses tradicions culturals i religioses, i a diversos carismes i estils de vida. Compartim taula, la taula de la inclusió i el reconeixement fraterno.

Des de Loiolaetxea apostem per aquesta inclusió. Veiem que és possible i que té uns costos socials, ètics, morals i econòmics més acceptables. El "cost" de sentir confiança, estimació i proximitat, i no rebuig o exclusió. *Aquell de vosaltres que no tingui pecat, que tiri la primera pedra... (Jn 8, 7).*

Comunitat Loiolaetxea

1. Loiolaetxea és una experiència de convivència, que compta amb un centre residencial obert a l'acollida i acompanyament de mitja estada (9-12 mesos) per a persones en situació d'exclusió social, amb atenció preferencial a les necessitats d'acollida i acompanyament generades entre la població penitenciària de Guipúscoa. El que diferencia Loiolaetxea d'altres programes és que el nucli és una comunitat de vida jesuítica mixta (laics i jesuïtes), els 365 dies de l'any, les 24 hores al dia".